

[0520] IN ûNDERSEEK NEI DE NEMMEN FAN DE BRÊGEN YN HYL PEN

Yn dit artikel wolle wy in oersicht jôn fan de nemmen fan 16 brêgen yn Hylpen òp baesis fan twaa (resente) enkêtes (okt. 1978). Oen 'e haend fan in stikmennich argyfstikken kenne we teavens besên ho't de ferskillende nemmen yn 'e ron fan 'e tiid al den naat feroare binne. Op 'e bygaende kaarte hewwe we èalke brêge in nommer jûnd. By de útwörking fan it materyael jône de nommers oen hetfôr brêgen der bedoeld wôrde. Brêge no.16 (by it *Tuinbouwland*) leit búten dizze kaarte. De brêge oer de Weidewyken ("Weidebrug") besteat no naat mear. De brêge twiske no. 8 en no. 9 ys naat fôr it epenbaer ferkear bestemd.

De twaa enkêtes

Enkête 1. Seks persoanen hewwe oen dit ûnderseek meiwörke: Twaa amtenaeren (de hearen Eekma en Stallmann) òp 'e siktery, mei toestemming fan de burgemester-siktaeris), twaa aaldwethaalders (R. Blom en F.E. Stallmann) en firders de hearen I. Blom en W. Glashouwer. Dizze persoanen sitte yn de leaftiidsgrûp fan 60-70 jier. Se binne allegaer òpgroeid yn Hylpen en tyge ynteresseare yn alles het mei ús stea te kriien het.

Enkête 2. By dit ûnderseek hewwe meideend de learlingen fan de fyfde en sechde klasse fan de beide baesissskoelen.¹ Om de bôrn naat de kaans te jôn jerm fôrôf te oryentearjen, krygen jê de fraigen ûnferwaets òp taffel. It wied begryplik dôt se het ûnwennich oen de be-antwòrding begônen. Teavens wied de ferleiding graet, as de nemme fan in brêge naat bekend wied, de fantasy wörkje te leten. Derom waard der fôr al òp wiisd dôt it naat om in kompetysje twiske de meidwaeners geeng. De learlingen hoofden den ek naat jerre nemme yn te fullen (wòl ynkele oare gegeavens, û.o wòl of naat yn Hylpen òpgroeid, kòrtwei: "Hylper" òf "Naat Hylper").

It beste resultaet ken men kriie as de learlingen "yn hòkjes" stòppe wôrde. Fôr al by in ûnderseek as dit ys it naat te fòrkommen dôt de bôrn inerm (mestal ûnbewust) beynfloedje. Wy binne naat so fier geenzen om jerm apart te sòtten. De betrouberens mei den naat hûndert persent wêze, it oersicht het der neffens ús kwaelik ûnder te liien. Der binne 37 breefjes ynfuld. 10 derfan binne oen kaant leid, de "Naat Hylpers" (by dizze grûp binne de útkomsten naat wichtich) en jin breefjes wurfan it resultaet ús naat betrouber tolyke. Yn it oersicht binne dus de antwòrden ferwörke fan 27 learlingen (9 fanen en 18 jûnges).

De persoanen jin't meidegen oen de enkêtes 1 en 2 hewwe allegaer desòlde òpdracht krygen. Op in blynden kaarte fan Hylpen stooch by èalke brêge in nommer. Ealkeneen

waard frege de nemme dy't by in nommer heart yn te fullen, as de nemme teminsten bekend wied.

Jôn dizze beide enkêtes no in goo beald fan it ferron fan de nemmen? Ho omfangryker it ûnderseek, ho better fansem it oersicht. We kenne stelle dôt de dealnimmers oen enkête 1 gin goo beald jône fan ús èaldere generaesje, omt der te min persoanen oen meideend hewwe. Dòch oen 'e oare kaant ys it by dit ûnderseek naat beslist noadsaikelik dôt de enkêtes wiidweidiger ôpsôtten wòrde. Wy binne den ek mar oen de ferleiding om dizze ûnderseken grätter ôp te sôtten ferbygeenzen.

Nemboardjes

It soed niisgierich wêze om nest de brêgenemmen ek in ûnderseek te dwaen nei de Hylper streetnemmen. By it argyfûnderseek kenne we oent 1950 to ôp desòlde wize te wòrk gaen as by de brêgen. Nei 1950 wòrdt de sytúaesje het oars. Yn dôt jier stelde de ree fan de gemeente Hylpen fôr it earst nemmen fest fôr de streten. Dermei deech fôr it earst de ôffysyeale nemme syn yntrea yn Hylpen. Sodwaende het it naat fúle sin om de streetnemmen ôp desòlde wize ôf te freegjen as by de beide enkêtes. Naat dôt it om in ôffysyeale ôf om in fòlksnemme geat, dòch om it feit dôt ûnderwyls ús ôffysyeale nemmen ôp nemboardjes plaetst binne. En dôt de ynfloed fan nemboardjes naat ûnderskatten wòrde mut, kenne we oentoane mei twaa fôrbealden:

1. *Kalestrete*. Us streetnemmen wòrde twaataelich oenjûnd. Bûten it Hòllaands wòrdt it Hylper as twädde tael brûkt. By "Kalverstraat" steat de letterlike Hylper oersôtting: "Kalestrete". De nemme Kalestrete ys by myn wetten noait oerleavere. Wòl de nemme *Kalverstrete*². Dit hòllaandisme ys firders maklik te ferklaerjen, de Kalverstraat ys yn Hylpen in fry jûngen nemme³. Al ys it ûnwis ho't dizze nemme yn gebrúk rekke ys, de bekende strete yn Amsterdam het grif as fôrbeald tène. Mar om de tree fan it nemboard-fraichstik wur ôp te nemmen, der wòrdt in sô oer Hylpen skriend en de auteurs brynge faik de Kalverstrete-Kalestrete ôp it aljemint. Dit ûnderwerp soed naat yn de beskriuwingen oer Hylpen te laande komd wêze as wy yn ús stea de streetnemboardjes naat brûke soeden.

2. *Sylsbrêge*. It gemeentebestier het ynkele jieren lyden ôp 'e paelen fan de Sylsbrêge (no. 13) de wòrden STAPVOETS skilderje lôt. Dit ôpskrift het syn ynfloed hênd by enkête 2. Fan 'e saanentrytich learlingen wieden der èalven jin't *Stapvoets* ôpjogen as nemme fôr brêge no. 13.

Argyf- en lyteratuerbornen

Hirûnder staen de ôfkôrtingen fan de bornen dy't brûkt binne by de list fan brêgen. Naat alle argyfmateryael ys grûndich trochnomd. De "Besluiten van Burgemeester en Wethouders" en de "Notulen van de openbare Gemeenteraadsvergaderingen" binne neisiend oen 'e haend fan it register.

*Ofkòrtingen.***BRG**

- 1) Bestekken betreffende bouw en onderhoud van bruggen, 1644-1816 (Gem. arg. A.A. no. 475);
- 2) Bestekken, voorwaarden enz. betreffende het onderhoud van bruggen, 1817-1926 (Gem. arg. N.A. no. 677).
- BSL** Besluiten van (...) Burgemeester en Wethouders (Gem. arg. N.A. 66-71), 1894-1921.
- ELS** Otto (F.) van Elselo: Hylper wòrden, 1976. Hs. trochsneedapparaet Fryske Akademy Leauwert.
- GEM** Verslagen van den toestand der gemeente, 1851-1927. (Gem. arg. N.A. no. 375).
- INS** Instructies voor gemeente-ambtenaren, 1816-1892 (Gem. arg. N.A. no. 380 en 381).
- NOT** Notulen van de openbare Gemeenteraadsvergaderingen, 1928-1933 (Gem. arg.).
- PRC** Proclamaties van onroerend goed. U6-U14 (Ryksarg, Leauwert).
- PVK** Paulus van der Kooi: Hindeloper Gesprekken, 1936. Hs. trochsneedapparaet Fryske Akademy Leauwert.
- STR** Bestekken en andere stukken betreffende bestratingen, 1649-1794 (Gem. arg. A.A. no. 476).
- TNR** Bestekken betreffende het onderhoud van den toren, 1833-1922 (Gem. arg. N.A. no. 685).
- TVK** T.van der Kooy: De Taal van Hindeloopen. 's-Gravenhage 1937. Bijlage 2.
- U1** Enkête 1 (1978).
- U2** Enkête 2 (1978).

Spelling

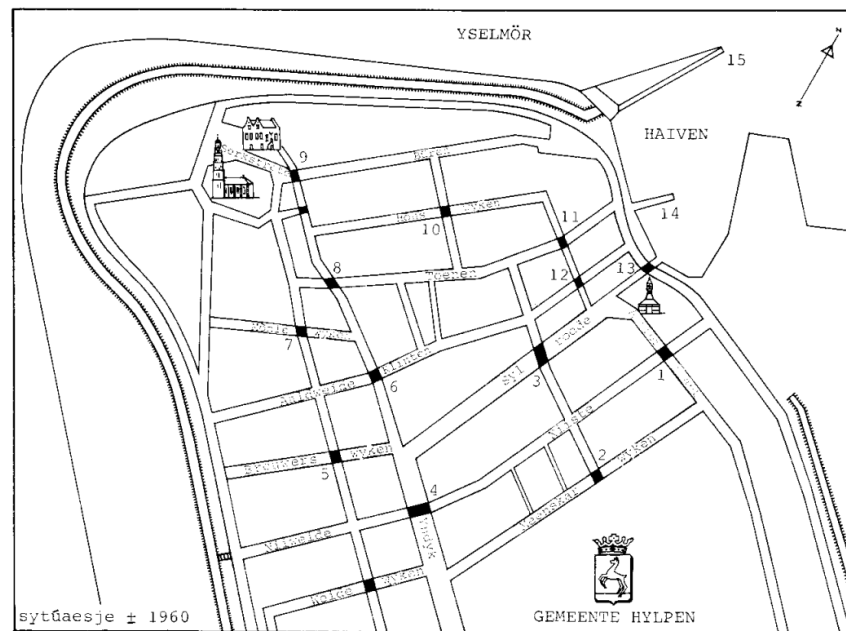
Alle nemmen út de bornen fan 1936 ôf binne speld op it Hylper. In útsûndering ys U 2. De learlingen mochten sem bepaele yn hetfôr tael se de nemmen ynfulle woeden. Om de list het oersichtelik te haalden jône we dy resultaeten allonnich op it Hylper. Teavens binne alle Hylper bornen yn desòlde spelling sòtten.

Oersicht fan de Brêgenemmen yn Hylpen

De nommers binne neffens de kaarte. De syfers jin't efter de nemmen U1 en U2 staene jôn oen hofúle enkêtearden dy nemme opjûnd hewwe.

1.	1756	STR	Weeshuisbrug	1978	U 1	Brechjen (5)
	1978	U 1	Weashúsbrêge (6)			Juffrou Tjibbesbrechjen (1)
	1978	U 2	-	1978	U 2	Meenskar(s)brêge (2)
2.	1752	BRG	Meenscharsbrugge			Likje Brêge (3)
	1921	BSL	Meenscharsbrugje			Kattebrêge (2)
	1937	TVK	Brechjen			Fûtbalbrêge (2)

3.	1652	STR	Wipbrugge	9.	1647	STR	Houw	
	1907	BSL	Wipbrug		1815	BRG	Houwsbrug	
	1912	BSL	Schoolbrug		1937	TVK	Hou	
	1920	BRG	Wipbrug		1976	ELS	Hou	
	1920	BSL	Schoolbrug		1978	U 1	Housbrêge (5) Hou (1)	
	1929	NOT	Schoolbrug		1978	U 2	Kettingbrêge (1)	
	1936	PVK	Wipbrêge				Kattebrêge (1)	
	1976	ELS	Skoelbrêge		10.	1643	PRC	Hans Martensbrugge
	1978	U 1	Skoel(e)brêge (4)			1791	PRC	Hans Martensbrug
			Wipbrêge (2)			1816	INS	Tjeerd Bakkersbrug
1978	U 2	Skoelebrêge (1)	1820	INS		Tjeerd Jappesbrug		
		Wipbrêge (6)	1881	GEM		Hobma's Brug		
		Wipbrêge òf	1903	BSL		Tjeerd Jappesbrug		
		Skoelebrêge (1)						
		Sylroedebrêge (2)	1920	BSL		Ypmabrug		
4.	1727	PRC	Indijksbrugge	1936		PVK	Syrkebrechjen	
	1978	U 1	Yndyksbrêge (6)	1978		U 1	-	
	1978	U 2	Yndyksbrêge (8)	1978	U 2	-		
			Wipbrêge (3)	11.	1759	STR	Smidtsbrugh	
5.	1748	PRC	Saling Douwesbrug		1763	BRG	Smidsbrug	
	1796	BRG	Saling Douwesbrug		1978	U 1 -		
	1816	INS	Wolkammerbrug		1978	U 2	-	
	1906	GEM	Wolkammersbrug	12.	1763	BRG	Smidsbrug	
	1937	TVK	Hillebrêge		1978	U 1	-	
	1978	U 1	-		1978	U 2	-	
		1978	U 2	-	13.	1763	BRG	Sijlsbrug
6.	1648	, PRC	Tomasbrugge	1978		U 1	Sylsbrêge (6)	
	1978	U 1	Thoamasbrêge (6)	1978		U 2	Sylsbrêge (8)	
	1978	U 2	Skoelebrêge (1)				Wipbrêge (4)	
7.			Kattebrêge (1)	14.			Kettingbrêge (1)	
	1763	BRG	Ansk Ottesbrug		1735	BRG	Kortebrugge	
	1788	BRG	Ansk Ottesbrug		1937	TVK	Kòrtbrêge	
	1816	INS	Jollingsbrug		1978	U 1	Kòrtbrêge (6)	
	1852	GEM	Jollingsbrug		1978	U 2	Kòrtbrêge (2)	
	1876	TRN	Dirktjen				Lang(e)brêge (4)	
			Popmansbrug	15.	1729	BRG	Langebrugge	
	1903	GEM	Dirkjen					
			Popmansbrug					
	1920	BSL	Stoffelsbrug		1937	TVK	Langbrêge	
	1932	NOT	Molenaarsbrug		1978	U 1	Langbrêge (6)	
	1936	PVK	Stoffelsbrêge		1978	U 2	Lang(e)brêge (16)	
	1978	U 1	Kattebrêge (1)	16.			Haige Brêge (2)	
1978	U 2	Kattebrêge (2)	1931		NOT	Eerste Witte Brug		
		Skoelebrêge (2)						
8.	1759	STR	Douwe		1978	U 1	Earste Wyte Brêge (6)	
			Hommesbrug					
	1794	STR	Douwe	1978	U 2	Bou(s)brêge (2)		
			Hommesbrug					
	1796	BRG	Kattebrug			Bouhúzenbrêge (3)		
	1978	U 1	Kattebrêge (6)					
	1978	U 2	Kattebrêge (12)					

Ynkele fraigen

1. Der ys een nemme wurfan de etymoloagy besierend wòrde mut. De Hou (no. 9) ys een fan de niisgierichste nemmen fan Hylpen. It ys in nemme fan in brêge mar nei alle gedachten sòl it wòl in ûntlëning wêze. De Hou ys as fôrbeald brûkt yn in artykel fan J.J. Kalma: *Op de Houwen*⁴. De auteur jout ynkele moagelikheaden fan de ôfkomst fan dizze nemmefôrm: fr. Hôf (= 1. hòf, 2. bûrkerii) en Houw (= oendeal yn laand). Wy mutte ek jitte in oaren moagelikheid bekykje. H.J. Moerman jout yn syn boek *Nederlandse Plaatsnamen*⁵ it grûndwòrd *ho*, hoogte. De rûmte om dizze brêge ys oenjûnd as terp yn 'e atlas fan H.Halbertsma: *Terpen tussen Vlie en Eems*⁶. Misskyn het "Hou" mei haichte te kriien.

2. Men ken 'm ôffreegje wurom bepaelde brêgenemmen so'n lang libben hewwe. Ho grätter de brêge, ho "taeier" de nemme, soed men sizze, bgl. Yndyksbrêge (no. 4). De Kattebrêge (no. 8) ys naat in graeten brêge mar de brêgenemme ys neffens de enkêtes de òp een nei bekendste yn ús stea. Selfs oare brêgen wòrde mei dizze nemme oentiat.

By enkête 2 binne der fest learlingen west jin't soksoarte antwòrden òpjûnd hewwe omdòt se jerm fersinden by it kaartlêzen. Oen 'e oare kaant ys it bekend dòt ferskillende brêgen, mest minder bekende, de nemme Kattebrêge kriie.

No't wy it tòch oer nemmen hewwe, jin't wòl ris "ferspringe", soed de nemme "Kettingbrêge" út Waerkum ûntlënd wêze? De Kettingbrêge ys yn Waerkum in bekenden brêge, mar yn Hylpen ys dizze nemme noait oerlevere. Firders kryget de jeugd oenstriid om de Kòrtbrêge fôr Langbrêge oen te sên. Oer de ferklaering fan dizze ferskynsels hewwe wy gin wissichheid omt de enkêtes allonnich útslútsel jaen oer it nemmebestand yn Hylpen.

Noaten:

1. De hoafden fan de beide skoelen, de hearen D.M. Wielinga en J. de Wolf, komt in wòrd fan tank to fôr jerre meiwörking.
2. K. Boelens en G. van der Woude, Dialectatlas van Friesland I. Antwerpen 1955, bls. 308.
3. Yn de "Verslagen van den toestand der Gemeente" komt KALVERSTRAAT it earst fôr yn 1905.
4. Fryske Plaknammen I (1949) 46.
5. H.J. Moerman, Nederlandse Plaatsnamen. Leiden 1956, bls. 99.
6. H. Halbertsma, Terpen tussen Vlie en Eems II. Groningen 1963, bls. 267.